

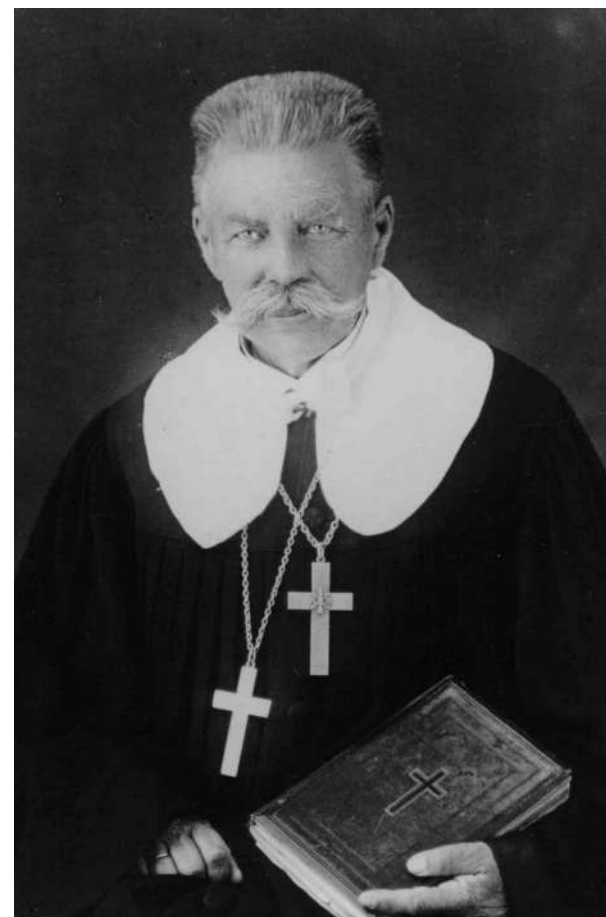

*Kadrina kirik pastor
Gustav Beermanni siinseil tööaastail*

"10-aastase poisina leidis Kreutzwald Neeruti mägedes Kalevipoja künnivagudes Kalevipoja lauluhälli. Pärast andis Kreutzwaldile üle tema ristija õpetaja Knüpfjer Neeruti vaimude poolt lauldud laulud, millised Knüpfjer ise oli üles kirjutanud. Ka oli juba Heinrich Stahl leidnud nende laulude kangelase nime "Kalevipoeg". Nendest rahva sekka laialipillatud luulekildudest liitis Kreutzwald kokku Õ.E.S-i soovil ja toetusel rahva eepose "Kalevipoeg", ja andis välja mitte ainult Seltstile, vaid tervele Eesti rahvale ja kogu maailma ilukirjandusele.

See eepos säras kui kalliskivi päikesekiirtes ja äratas vanades ning noortes suurt vaimustust ja elujõudu."

(Viru praosti G. Beermanni tervituskiri Õpetatud Eesti Seltstile seltsi sajandaks aastapäevaks 1938. aastal.)

***Praost
Gustav Beermann -
Kadrina pastor
aastail 1919 - 1941***

Saateks

Kirikuõpetajad, olenemata nende rahvusest, on teinud palju eesti kultuuri heaks ja ajaloo jäävustamiseks. Nõukogude ajal neist inimestest ja nende tegevusest eriti rääkida ei tahetud. Vaikides ei saanud aga ka tol ajal mööda minna Jakob Hurda, Martin Lipu, Jaan Bergmanni ja mitmete teiste osast eesti kultuurile. Kuid peame tõdema, et paljude pastorite elutöö on jäänud üldsusele tundmatuks ja kipub seetõttu rahva mälust kaduma. Eriti palju on Kadrina kogudust teeninud vaimulikke, kes on andnud suure panuse eesti kultuuri arengusse. Esmajoones tuleb nimetada Heinrich Stahli, Reiner Brocmani, Arnold Knüppferit, Joachim Gottlieb Schwabet. Nende tegevuse kohta võib leida andmeid paljudest teatmeteostest.

Vähe on trükisõnas koondatult kirjutatud Vene keisrikoja evangeelse luteriusu pastorist, ühest hilisema aja Kadrina pastorist ja Viru praostist **Gustav Johannes Beermannist**. Õnneks elab praegugi veel inimesi, kes teda mäletavad. Olgugi et Beermann oli väga laialdaste huvidega ja teotahteline inimene, tuleb tema puhul esile tõsta pastoriameti kõrval ajaloo uurimise külge.

Käesolev kirjatöö on valminud arhiivides, muuseumides ja raamatukogudes materjale uurides. Väga oluliseks allikaks oli Gustav ja Adelheid Beermanni 97 aasta vanuseks elanud (s 1907, suri 13.05.2004) poja Erik Beermanni käsikirjaline mälestusteraamat "*Lebenserinnungen*", mis pastor Raudsepa tõlkes ilmus ka 2000. aastal ajalehes "Eesti Kirik" ja Gustavi vennapoja Christoph Martin Beermanni käsikirjaline mälestusteraamat "*Unsere Familiengeschichte*".

Ülaltähendatud materjali alusel kirjutasiid Beermannidest Heino Joost ja Einar Hiob raamatu "Gustav Beermanni radadel" (Põltsamaa, 2001), milles käsitletakse pastor Gustav Beermanni isa, tuntud kirikute ehitaja ja koolmeistri ning ta järglaste elu ja tegevust.

Käesoleval aastal tähistab kogudus 85 aasta möödumist Gustav Beermann Kadrinasse asumisest. 6. juunil 2004 korraldab kogudus Kadrina kirikus mälestusjumalateenistuse. Sel päeval annavad Gustav Beermanni poja René Inglismaal elavad tütreid Adalice ja Edda ning poeg Edward kirikule üle ristimisvaagna nende vanaema Adelheidi ja venna Hans Christophi (oli Adalice kaksikvend, suri lapsena) mälestuseks. Nende kalmud asuvad Kadrina kalmisul platsil B92.

Isa soovil pastoriks

Kadrina pastor aastail 1919-1941 **Gustav Johannes Beermann** sündis 2. augustil (vkj 21. juulil) 1870. aastal Põltsamaal, mis kuulus tol ajal Liivimaa kubermangu Viljandi kreisi. Kui paigutada see pere-

konna sündmus Eesti ajaloo kronoloogiasse, siis näeme, et samal aastal avaldas Jakob Hurt mõtte – eesti rahvas peab saama vaimult suureks; avati Peterburg-Paldiski raudtee; Tallinnas valmis ja pühitseti Gustavi isa ehitatud Kaarli kirik.

Perekonnas oli komme omada kahte eesnime. Kaks eesnime oli ka isal – Gustav Heinrich, ja emal – Caroline Juliana. Kõik nende kaheksa last said samuti kaks eesnime. Perekonna vanima poja nimi oli Christoph Wilhelm, kasutati Christoph. Vanuselt kolmandale pojale pandi nimeks Gustav Johannes, kuid kasutama hakati Gustav, lähedaste tuttavate keskel Kusti. Vanuselt neljas poeg sai nimeks Johannes Immanuel, kuid kutsuti Johanneseks, sugulaste vahel Hans. Kahel vennal, Christophil ja Gustavil, oli nende elutees väga palju sarnasust. Gustavi vanemad olid veendunud evangeelset luteriusku ja selles kasvatasid nad ka oma lapsi. Oli eesti rahvuslik ärkamisaeg. Lapsed kasvasid perekonnas eestluse vaimus. Tundub küll vastuoluline, kuid kodus kõneldi peamiselt saksa keeles. Nii oli tol ajal kombeks paljude eestlastest haritlaste peredes, aga see ei takistanud neid tegutsemast eesti rahva huvides.

Kooliteed alustasid lapsed oma isa juures, kes oli Põltsamaa kihelkonnakooli juhataja. Ka seal valitses eestimeelne õhkkond. 1883. aastal asus noor Gustav õppima saksakeelsesesse Tallinna Kubermangu Gümnaasiumi (praegune Gustav Adolphi Gümnaasium, Kloostri tn 16), ja lõpetas selle *prima* 1890. aasta kevadel.

Samal sügisel astus Beermann Tartu Keiserliku Ülikooli usuteaduskonda. Teaduskonna valikul olid määravad kaks asjaolu. Esiteks, pastoriamet oli igati lugupidamist vääriv elukutse. Teiseks, isa, kes koolmeistriamet kõrval oli ka kuulus kirikute ehitaja, on öelnud: "*Ma tahan, et mu pojad õpivad kirikuõpetajateks. Tahan ehitada kirikuid, kus nad võivad siis pidada jumalateenistusi.*" Olgu lisatud, et mõlemad eesmärgid suutis isa täita. Tema kolm poega õppisid teoloogideks ja olid pastorid. Ka oleks isa ehitatud kirikuid olnud küllaldaselt, kuid juhtus, et ükski poegadest ei pidanud pastoriametit isa poolt ehitatud pühakojas.

Ülikooli, sel ajal juba venestatud Jurjevi Keiserliku Ülikooli, usuteaduskonna lõpetas Beermann 1896. aastal. Ülikooli ajal tegutses aktiivselt Usuteaduse Üliõpilaste Seltsi ja Õpetatud Eesti Seltsi liikmena. Praltikal viibis Piliistveres isa taastatud kirikus, pastor Eugen v. Mickwitzi juures.

Usuteaduskonna lõpetanutel ei olnud Eestis tööle asumine pastorina sugugi lihtne. Koguduste vaimulike kohad olid hõivatud põhili-

selt saksasoost aadliseisuses pastorite poolt. Konsistooriumis olid kirikujuhtideks vanameelsed baltisakslased. Balti kubermangudes kehtis nn patronaadiõigus, mis tähendas seda, et kogudusele vaimuliku valimisel oli otsustav hääleõigus mõisnikel. Seda kõike arvestades panid Beermannid ülikooli astudes end kirja sakslastena. Juhtus aga midagi ettearvamatut. Kui Eesti Üliõpilaste Seltsi vilistlased ja üliõpilased 4. juunil 1884 pühitsesid Otepää kiriklas sini-must-valget lippu, oli lipuhoidja ja lipu värvuste tähenduse piduliku kõne pidaja Gustavi vanem vend Christoph Beermann. Sakslastest üliõpilased, kes suhtusid eestlastest üliõpilastesse küllaltki ülbelt, võtsid sellist tegu kui saksa rahvuse reetmist ja tegid Cristophile raskeid etteheiteid ja Beermannide nimi sakslastena oli kirikuringkondades "määritud".

Kaukaasia aastad

Partorikohta Christophile Eestis ei leitud ja ta sai selle Taga-Kaukaasias Tbilisis. Võimalik, et väga vastumeelne see äsja ülikooli lõpetanule ei olnudki, sest Venemaal oli ülikooli lõpetaja edasine ametialane tõus kergemini saavutatav kui Eestis. Pealegi ainukesena Vene riigis valmistati evangeelse luteriusu teolooge ette Tartus. Sama saatus tabas ka Gustav Beermanni. Konsistooriumi pastorieksami sooritas ta Moskva Evangeelse Luteriusu Konsistooriumis ja siirdus samuti Tbilisi. Prooviaasta pidas sõjavärpastori Hanseni juures. Koos temaga külastas noor Gustav sealsetes sõjaväeosades teenivaid eestlastest sõjaväelasi ja pidas neile jumalateenistusi. Beermann ordineeriti pastoriks 1899. aastal Bakuus ja pärast seda kinnitati Tbilisi linna saksa kogududuse abipastoriks. 1902. aastal Gustav abiellus sama koguduse pastori Gustav Hüsemani vanuselt teise tütre Adelheidiga. Varem oli Hüsemani vanema tütre Mariaga abiellunud Gustavi vend Christoph. Pastor Hüseman, rahvuselt sakslane, oli lõpetanud Tartus ülikooli usuteaduskonna. Kindlasti oli temast kui vilistlasest abi vendade Beermannide võõrsile asumisel.

Taga-Kaukaasias viibis Gustav viis ja pool aastat. Kord koos venna Johannesega Tbilisi linnamuseumis viibides kõitis nende tähelepanu üks käsitsi pärgamendile kirjutatud kreekakeelne raamat. Muuseumi töötajate arvates oli see täiesti väärtusetu ega olnud isegi museaalina registreeritud. Gustav tundis selles ära Uue Testamendi Matteuse, Markuse, Luuka ja Johannese evangeeliumi käsikirja. Ta oskas hinnata raamatu ajaloolist ja usuteaduslikku väärtust. Käsikirja oli kunagi Svaneetiast Koridethi mägedes asuvast kirikust kaasa võtnud üks vene sõjaväelane. Sellest ka kasutusele jäänud nimetus "Koridethi Evangeeliumid." Kirikus oli seda hoitud kui reliikviat, mõistmata selle sisu

tähendust, sest kohalikud vaimulikud ei osanud kreeka keelt. Pika eksirännaku tagajärjel oli käsikiri lõpuks sattunud muuseumi. Raamat oli ümber kirjutatud VIII või IX sajandil raamatust, mis oli kasutusel Palestiina ristiusu kogudustes. Teatavasti paljudati sel ajal piibli raamatuid käsitsi ümber kirjutades ja seetõttu esineb tekstides erinevusi. Tänapäeva piiblitõlkes on kasutusel mitmed käsitsi kirjutatud raamatud, nende hulgas ka Gustavi uuritud käsikiri.

Koos oma sõbra Caspar René Gregoriga teostasid käsikirja põhjaliku uurimise ja kirjutasid raamatu "*Die Koridethi Evangelien*", mis ilmus Leipzigit trükituna 1913. "*Die Koridethi Evangelien*" ilmumise jäävustas Gustav Beermann oma nime jäävalt piiblitõlke ajalukku. Raamatu uurimuslikku osa on peetud oma põhjalikkusega doktoritöö vääriliseks. Paraku igapäevase vaimulikutöö ja mitmekülgse ühiskondliku tegevuse kõrval ei leidnud Gustav aega doktoritöö vormistamiseks, kuigi see oleks talle võinud anda professori kutse ja õppejõu koha ülikoolis.

Milline on olnud käsikirja originaali saatus, ei ole teada. Kadrina koguduse vanem Arnold Kastemäe (15.07.1915-09.07.1996) rääkis 1990. aastal nende ridade kirjutajale, et tema usuõpetuse õpetaja Beermann oli jutustanud õpilastele oma perekonna Peterburist Eestisse põgenemisest. Revolutsiooni eest oli tal õnnestunud päästa ainult abikaasa ja lapsed ning üks vana käsikirjaline raamat. Arvatavasti oligi see raamat 1913. aastal trükitud eksemplar.

Vene keisrikoja pastor

1903. aasta mais nimetas Venemaa keiser Nikolai II G. Beermanni keisrikoja Tsarskoe Seloo Issanda Muutmise kiriku pastoriks. Kuna selle kiriku kogudus oli keisri enda patronaadi all, tähendas see õukonna evangeelse luteriusu vaimuliku seisust. Tsarskoe Seloo, kus asusid keisrite suveresidentsid, oli ilus linnake, kus tänavatel võis näha keisririigi kõrgeid aukandjaid ja uhketes mundrites ratsutavaid kasakatest korraldajaid. Kogudus koosnes evangeelset luteriusku tunnustavatest õukondlastest, riigiametnikest ja kõrgematest sõjaväelastest. Ta oli pihhiisaks Keisri venna suurvürst Konstantini abikaasale Jelisaveta Mavrikijevnale, kes oli evangeelset luteriusku. Aastas käis ta 4-5 korda armulaual. Selle ettevalmistamiseks pidi pastor päev varem 1-1,5 tundi neljasilma all erapihil tema elujuhtumised, kõned ja kahtlemised läbi arutama. Usuküsimused olid perekonnas sageli arutlusteemaks. Kui siis piiblist ei leitud vastavat kirjakohta, saadeti teenija sedeliga Beermanni juurde, kes kirjutas vajaliku pühakirja koha üles ja saatis suurvürstipaarile.

Jumalateenistusi pidas Beermann Vene keisrikoja kirikus vene, saksa ja eesti keeles ja neist võisid osa võtta ka ümbruskonnas elavad eestlased ning eestlastest sõjaväelased. Tol ajal elas Peterburis ja selle ümbruses palju eestlasi, hinnanguliselt 75 000. Beermanni ülesandeks oli neid kiriklikult teenida. Seetõttu oli ta pastoriks veel Pavlovski Friederika Dorothea kirikus, samuti Schlüsserburgi eesti ja saksa kogudustes, ühe aasta täitis asendusõpetaja kohuseid Novgorodi kubermangu eesti koguduses ning pidas jumalateenistusi eesti asunike külas Niškovitšas. Mitmes koolis oli ta usuõpetaja. Veel lisandusid ühiskondlikud ametid: tegi hingehoiutööd haiglates, sõjas haavatute laatsaretis, vanglas, asutas vaeste hoolekande seltsi ja muud.

Beermanni tegevust pastorina tunnustati ja keiser Nikolai II annetas talle Kuldse rinnaristi. Mitmekülgse humanistliku tegevuse eest omistati talle Vene riigi Punase Risti rinnamärk.

Kui nende ridade kirjutaja 2002. aastal viibis turistina Tsarskoe Seloos, leidis ta hiigelsuure pargi kõrval kena tiigi ääres asuva Issanda Muutmise kiriku ja huvist koduloo ning kaugete sugulaste elutee vastu uuris seda kirikut lähemalt. Kolmelööviline kirik on ehitatud XIX sajandi keskel keiser Aleksander II ajal. Inglise-gooti stiilis pühakoda on omapärase ruumilise lahendusega. Esimesel korrusel asub kabel surnute hoidmiseks, kirikumehe eluruumid ja üks suurem ruum, kus parajasti toimus piiblitund. Teisel korrusel, kuhu tänavalt viivad toredad graniidist trepid, paikneb kolmelööviline 400 istekohaga kirikuruum. Kolmandal korrusel paiknevad pastoripere eluruumid. Teise Maailmasõja ajal purustati Tsarskoe Selo põhjalikult, kuid luteriusu kiriku säilitasid sakslased tervena. Omal ajal võis kirik olla sisustatud keisri õukonnale vääriliselt rikkalikult. Praeguseks on ajahammas paljugi kirikut muutnud ja seal toimusid restaureerimistööd, mida rahastab Soome riik, sest kirikut kasutab soomlaste kogudus. Küsimusele, kes oli kirikus pastor XX sajandi algul, teadis praegune koguduse vaimulik öelda, et see oli Beermann.

Beermanni Tsarskoe Seloos töötamise ajal olid kogu Venemaal haaravad 1905. aasta rahutused, mis olid eriti ulatuslikud Balti kubermangudes. Veriselt suruti maha ülestõus isevalitsusliku korra vastu. Oma sisemuses oli õukonna vaimulik suur humanist ja demokraatia pooldaja. Ta oli nagu kahestunud, ühelt poolt keisrikojale lähedal seisev isik, teiselt poolt kui vaimulik, kel olid koguduseliikmete kaudu sidemed lihtrahva ja sõjaväelastega. Evangeelse luteriusu pastoritel oli Venemaal väga kõrge maine. Neid olevat oma autoriteedilt peetud tähtsuselt kubernerist järgmiseks isikuks. Seda positsiooni kasutas jul-

gelt pastor Beermann. Rahutuste mahasurumiseks kasutati julma seadusetut terrorit. Beermanni poole pöörduiti abi saamiseks, lootusega, et pastor suudab mõjutada kõrgeid riigiametnikke hukkamisele määratutele armu andma.

Oma mälestustes, mis ilmusid 1936. aastal ajalehes "Eesti Kirik", kirjutab Beermann mõnest juhusest. Jaan Tõnisson avaldas "Postimehes" liigutava ja "taeva poole kisendava" kirjelduse nende valust, keda karistussalgad ilma kohtuotsuseta peksid ja maha lasksid. Selle artikliga pöördus Beermann sõjanõukogu liikme Hasenkampffi poole, kes kuulus tema kogudusse. Pärast kompromissitult mõttevahetust sai kindral aru, et tegemist oli kohaliku omavoliga. Beermann pidi aga mõnna, et karistajate poolel oli ka kirikuõpetajaid. Mõne päeva pärast ilmus ajalehtedes neist juhtumitest kirjeldusi ja tehti teatavaks, et ilma kohtuotsuseta ei tohi kedagi karistada. Oli tunda kindrali asjasse sekkumist. Hiljem sai teatavaks otsus 56 Eestis surmamõistetud karistuse muutmiseks, kelle hulgas oli hiljem tuntuks saanud lugupeetavaid riigitegelasi.

Taas Eestis

1914. aastal algas sõda Saksamaaga. 1917. aastal puhkesid revolutsioonid. Riigivalitsemisel oli suur segadus. Puudus tekkis toiduainetest. Nälja tõttu kaotas Beermann ühel päeval kiriku käärkambris teadvuse. Pärast seda otsustas pereisa tuua perekonna – abikaasa ja neli poega – Eestisse. Narva kaudu oleks see olnud lihtne, kuid Eestis oli sel ajal saksa okupatsioon ja piir suletud. Pääsetee kuidagi leiti. Kaubarongidega sõideti suurte seiklustega Pihkva ja Daugavpils kaudu Lätti ja sealt Eestisse. 14. septembril 1918 saabusid revolutsioonipõgenikud tühjade kätega Järva-Peetrisse venna juurde. Õnneks oli põgenikel koht, kuhu tulla, sest vend Christoph oli oma perekonnaga 1916. aastal Peterburi lähedalt Strelnast lahkunud ja valitud Järva-Peetri koguduse pastoriks. Algul leidis Gustav tööd Paides saksa koolis usuõpetajana ja selle kõrval õpetas ka geograafiat. Ajutiselt asendas ta Christophit jumalateenistustel tema haiguse ajal ja igakülgsest hakkaja inimesena tegi põllutöid pastoraadi majapidamises. Oma mälestustes avaldab vennapoeg imestust selle üle, et Gustav käis adra taga paljajalu. Pealegi ei oleks isa Cristoph ja onu Johannes mingil juhul ise kündma hakanud.

Algus Eesti Vabadussõda. Veidi enne jõule vallutas Punaarmee Järva-Peetri ja taas olid põgenikud punaste käes. Selle aasta jõulud olid väga sünged. Jõululaupäeval kogunesid inimesed kiriku ukse taha, kuid õpetaja teatas neile, et ei julge kiriku ukse avada, sest puna-

sed võivad tulla ja kiriku põlema panna või sisustuse purustada.

Punaarmee väeosa staap seadis end sisse pastoraadis. Rindejoon kulges Põhjaka-Vodja joonel, 7 km Järva-Peetrist Paide suunas. Maja-elanikud suruti pastoraadi paari väikesesse tuppa ja nende kui usklikega suhtlesid punased sõdurid ülbelt. Eriti vastikult käitusid nendega kaasas olnud kolm ohvitseri siis, kui läheduses viibis reameestest punaväelasi, kuid nende juuresolekuta olid ohvitserid viisakad. Ohvitseridel ei olnud punaväelaste üle mingit võimu, nad isegi kartsid punaväelasi. Ebaviisakat käitumist põhjendasid sellega, et kui nad teevad seda, mis punaväelastele ei meeldi, võidakse neid maha lasta.

Neil päevil oli Gustavil punaväelastega väga ohtlik vahejuhtum. Sõdurid olid jätnud kuhugi mingeid mürske, mida hiljem üles ei leidnud. Nähes Gustavit, süüdistasid nad teda mürskude kadumises, öeldes, et kui mürske ei leita, lastakse Gustav siinsamas maha. Otsitavast laskemoonast ei teadnud Gustav midagi ja mõeldes Jumala abile oli rahulik. Koos hakati otsima ja selgus, et mürsud asusid samas, kuhu need olid jäetud, võõra ümbruse tõttu ei leidnud nad seda kohta üles.

Kui pealetungivad Eesti väeosad hakkasid Järva-Peetrit kahuritest tulistama, varjusid vennad koos perekondadega pastoraadi kõrval asuvasse keldrisse. Enne taganemist rääkisid ohvitserid punaväelaste plaanist visata inimesi täis keldrisse granaate. Vaimulike vastu tundsid punased erilist vaenulikkust. Jõhvis ja Rakveres hukati kohalikud pastorid. Ainult Eesti sõdurite kiire pealetungi tõttu jäi see koletu kuritegu tegemata. 7. jaanuaril vabastas Esimene ratsarügement Järva-Peetri. Punastest vabanenud, koguneti pastoraadi saali ja tänati Jumalat imelise pääsemise eest.

Beermann valitakse Kadrina pastoriks

Enne Beermanni oli Kadrina koguduse ja Ilumäe abikoguduse pastor olnud Johannes Eberhard, kes lahkus ametist ja Eestist 1918. aasta novembris koos Saksa okupatsioonivägedega. Tolleaegsed ajalehed kirjutasid temast kui mehest, kes tahtis isamaa ümber muuta "Vaterlandiks" ja tegutses aktiivselt. Eriti olevat selle all kannatanud kool ja kooliõpilased. Lahkumist põhjendas Eberhard kui enda vastuollu sattumist kohaliku seltskonnaga, ta nimetanud seda "ametipuhkusele" minekuks. Ilmselt taipas ta, et Eestile pöördeliste sündmuste käigus tahab rahvas temast lahti saada. Koht kuulutati vakantseks ja sellele kandideerisid Gustav Beermann ning Anton Saarman. Valimine toimus 21. aprillil 1919. Kus ja kuidas pastori valimine korraldati, ei ole teada, kuid ülekaalukalt – 990 häälega – võitis Beermann. Saarmanile anti 52 häält. Hiljem valiti Saarman Räpina koguduse pastoriks.

Kuni konsistooriumi kinnituse saamiseni oli Beermann ametis vikaarõpetajana, siis kinnitati ta suure Kadrina-Ilumäe koguduse pastoriks. Pastori kohale õnnistas teda Eestimaa viimane kindral-superintendent Wilhelm Kentmann, kes pidas seda ametit 1918-1920. Beermann oli Kadrina-Ilumäe koguduse pastor kuni 1937. aastani ja kord kuus pidas ka Ilumäel jumalateenistuse. Pärast seda oli Ilumäel kohakaasluse alusel õpetajaks Valter Karl Viks. Beermanni tööpiirkonnaks jäi Kadrina kiriku kogudus. Jumalateenistusi pidas ta ka Tapal asunud sõjaväeosades ja andis usuõpetuse tunde Tapa Ühisgümnaasiumis ning Kadrina Algkoolis.

Viru praostkonna praost A. F. W. Hoffmann oli 1904-1933 Viru-Jaagupi koguduse õpetaja. Kui ta tegevpraosti ametist loobus, valiti 1933. aasta sügisel Beermann abipraostiks. Eluaegseks Viru praostiks valiti Beermann 13. septembril 1935 ja järgmisel kuul õnnistas piiskop H. B. Rahamägi ta Tallinna Toomkirikus praostiks.

Beermanni eemalolek Eestist oli kestnud ligi 22 aastat. Eestisse tagasitulekul elas perekond väga vaeselt. Selle kohta rääkis 1990. aastal autorile Tapal elav hr Kurimo. Tema öde oli olnud 1920. või 1921. aastal Beermanni leeriõpilane. Leeriõpilastel on alati olnud tava kinkida lõpetamise puhul õpetajale kingitus. Tavaliselt oli selleks mingi mälestusese. Seekord saadeti keegi leeritüdrukutest Gustavi abikaasa Adelheidi juurde uurima, mida võiks pastorile kinkida. Pärast mõningat mõtlemist oli pastoriproua öelnud: "*Kui tahate kinkida, kinkige talle püksiriie.*" Täiesti mõistetav soov. Pögenike kogu varandus jäi Tsarskoe Seloosse. Kõik nende neli poega õppisid koolis ja vajasid ülalpidamist. Pastori mitte kuigi suur palk oli nendeks kulutusteks napp.

Beermann elas kihelkonna ellu kiiresti sisse ja saavutas rahva hulgas lugupeetava inimese maine nii rahvaga suhtlemisel kui ka jumalateenistustel. Ta jutlused olid alati sisukad. Meie päevini on jõudnud neist ainult need, mis avaldati trükisõnas. Leida võib neid enamasti ajalehes "Eesti Kirik", aga ka mujal.

1937. aastal alustati Rakveres Pauluse kogudusele arhitekt Alar Kotli projekteeritud kiriku ehitamist. Projekt oli kaasaegne ja üks vähestest kahe torniga kirikust Eestis, nagu seda on ka Gustavi isa ehitatud Tallinna Kaarli kirik. Esimese labidatäie mulda kaevas vundamendisüvendist praost Beermann ise. Kiriku nurgakivi pühitsemisel pidas jutluse ka Beermann. Selles mainis ta tunnustavalt Pauluse koguduse soovi, et kirikut hakatakse nimetama Pauluse Vabaduse kirikuks. "*See, et meil on vabadus, oleme tänuvõlgelased kõigeväelise-*

le Jumalale, kes meie vabariigi rajas ja kaitses. Uue kiriku kahes tornis väljendub ühes tõe ja teises õiguse mõte."

Paraku ei läinud kõik nii nagu loodeti. Pöördeliste aegade saabumisel jäid tornikiivrid ehitamata. 1950-ndate aastate algul võeti kirik kasutusele võimlana.

Alutagusel Peresaare uudismaa-asunduse koolimaja nurgakivi panekul septembris 1937 ütleb Beermann:

"Kasvagu ja arenegu siin üleskerkivas haridustemplis – riigihoidja aatelise mõtlemisviisi ja langenud kangelaste ohvrimeelsuse vääriline noorsugu, kes kindlal usualusel seistes, tõtt ja õigust hinnates, palavas isamaa-armastuses Eesti lippu kindlas käes hoides maailmavaadete võitluses, pimedale mahakiskuvale võimule vastu seisab, riigihoonet edasi ehitab, tema müürid kaitseb ja jõudsasti kaasa aitab, rahvast hiilgavale tulevikule vastu viia."

Kahjuks ei saanud koolimaja seda ülesannet kuigi kaua täita. Nüüdseks on Peresaare asundusest järele jäänud ainult head mälestused.

Beermann kui arhitekt

Sügava mulje jättis Beermannile Eesti Vabadussõda, mis tõi Eestile iseseisvuse. Venemaalt revolutsiooni küüsisist põgenenuna oskas ta hinnata vabaduse ja inimlikuse tähendust. Jumalateenistuste jutlustes ja pidulikes kõnedes meenutas ta sageli seda eesti rahva kangelastegu, kuid mitte ainult kõnedes.

Eesti Vabariigi presidendi Konstantin Pätsi kantseleiülem Elmar Tambek kirjutab oma mälestustes, mis ilmusid 1964. aastal Torontos, Beermanni kohta: *"Märgukirjadest ja ettepanekutest mul ei ole meeles ühtki teistest kuidagi eriti erinevalt, ka Vabadussõja Mälestussamba ehk Monomendi omadest mitte. Meeles on vaid see, et üks agaramaid ettepanekute tegijaid ses küsimuses oli Kadrina kirikuõpetaja Beermann."*

Eesti Vabadussõjas langenute mälestuse jäävustamisel oli Beermann üks esimesi, kes seda liikumist Eestis algatas. Aasta pärast sõja lõppu, jaanuaris 1921 otsustas Kadrina kiriku nõukogu alustada ausamba ehitamiseks korjandust ja valis ehituskomitee. Oktoobris 1923 valmis Beermannil ausamba kavand. See pidi valmistatama kihelkonna küladest kogutud sobivatest looduslikest kividest.

Üldehitustööd juhatas pastor Beermann ise. Ehitamine kestis kaks aastat. Kadrina ausammast oli kujult originaalne, erinev kõigist teistest langenutele püstitatud ausammastest. Seda hakati nimetama Kadrina Mälestuskaljaks. Tänapäeval kasutatakse sellise mälestusmärgi kohta

nimetust memoriaalansambel. Peale langenute nimede on sellele kujutatud veel Eesti ja Kadrina lähiste ajalooündmuse ning mütoloogiat. Samba kõrval on kaks kivist pinki, nimetatud *Koit* ja *Hämarik*. Mälestuskalju avamine toimus 15. augustil 1926 ja oli kihelkonnas erilise tähtsusega päev, kuhu kogunes väga palju rahvast. Selleks puhuks trükitud kavalehel on kirjutatud: *"Ausammast seisku rahva kaitse all tulevatele põlvedele suurt ajaloolist sündmust, Eesti Vabariigi tõusmist silma ette kujutades ja ohvrid meelde tuletades."*

Need soovid ei suutnud ausammast kaitsta nõukogude võimu eest. 1940. aasta sügisel taheti see kohe hävitada. Ainult tänu pastor Beermanni tegevusele jäi kuritöö seekord tegemata. Kadrinas asunud eesti sõjaväeosa pani samba juurde valve. Sammast lõhkuma tulnud kommunistide käsilased said eesti sõduritelt peksta. 1941. aasta veebruaris lahkus Beermann Saksamaale. 18. juunil, pärast suurt küüditamist, lasksid kohalikud kommunistid ausamba ikkagi õhku.

1989. aastal, kui nõukogude võimu surve nõrgenes, alustas Kadri-na Muinsuskaitse Selts kohe ausamba taastamist. Eestvedajaks oli agronoom Heinrich Reimann (18.03.1936-05.12.1995). Rahvarohke pidulik avamine toimus Võidupäeval 23. juunil 1990. Pühitsemitsejutluse pidas Viru-Jaagupi kuguduse pastor Madis Oviir.

1928. aasta 30. septembril avati Eesti Vabadussõjas langenute ausammast Järva-Peetris, kus koguduse pastor oli Christoph Beermann. Ka selle ausamba projekti koostas Gustav Beermann, kuid see oli Kadrina Mälestuskaljast märksa lihtsam. Ausambal valvava pronks-sõduri kuju valmistab kunstnik Voldemar Mellik. Pärast Teist Maailmasõda kõrvadati sambalt Eesti Vabadussõjas langenute nimed ja pronksõdur, muu osa jäi hävitamata. Ausammast taastati 1995. aastal. Praeguse pronksõduri kujur on Aivar Simson. Ausammast asub Järva-Peetri kirikuaias pastor Gustav Beermanni isa kalmu läheduses.

Arheoloogiahuviline Beermann

Paljude tegevuste hulgas tuleb esile tõsta Beermanni huvi Eesti mineviku vastu. Soodsat võimalust selleks nägi ta koostöös Õpetatud Eesti Seltsiga (ÕES), kelle liikmed – eesti ja baltisaksa haritlased – suure pühendatusega uurisid eesti keelt, ajalugu ja kultuuri. Seltsi tegevus toimus tol ajal saksa keeles, kuid seda oskas Beermann perfektselt. Arvatavasti esimene ettekanne seltsi istungil oli temalt vanadest teedest. Üliõpilasena koolivaheajal isa juures Saare Paabal, Maarja-Magdaleena kihelkonnas viibides avastas ja uuris ta Põhja-Tartumaal Saare ning Eistvere ümbruses kunagi kasutatud teesid, mil-

le vajadus ning suund oli inimeste mälust kustunud. Soid läbivad teelõigud olid laotud põiki palkidest, nagu raudteeliiprid. Ta kaardistas ja kirjeldas teede suunda ja ehitust. Istungi ettekande tegi ta ka samas lähedal Halliku metskonnas avastatud iidsetest kalmuküngastest ja nende juurest leitud keraamikakildudest. Huvi pakkus ka Kalevipoja muistenditest tuntud Kääpa jõgi.

Ajal, mil Beermann viibis Gruusias ja Tsarskoe Seloos, katkes koostöö ÕES-iga, kuid jätkus pärast tema naasmist Eestisse. 5. mail 1920 oli temalt seltsi istungil pikem ettekanne Kalevipoja sängidest. Nii Saarel kui Kadrinas on rohkesti paiku, mis on seoses Kalevipoja muistenditega. Beermann väitis, et kohtades, mida rahvas nimetab Kalevipoja sängiks, on mitmel juhul tegemist muistse linnusega.

1930. aastal saatis Beermann järjekordse kirja Neeruti mägede looduskaitse asjus, seekord ÕES-le. Kirjas väidab harrastusarheoloog, et Neeruti Sadulamäel on muistse linnuse asukoht, ja lisab tõestuseks enda avastatud tähelepanekuid. Kutseliste arheoloogide hulgas ei leidnud see väide algul tunnustamist. Nende arvates ei olnud see loogiline, sest 1,5 km kaugusel Sadulamäest, Mäeotsa talu karjamaal, asus muistne linnus ja miks pidi teine linnus asuma sellele nii lähedal. Hiljem tuntud arheoloog Erik Laid kontrollis seda väidet ja leidis, et Beermann oli avastanud siiski teise, senini teadmata olnud linnuse asukoha. Sadulamäel ja selle ümbruses oli asunud küllaltki keerukas, kolmest osast koosnev kaitseehituste süsteem. Selle keskne osa, mis meenutab sadulat, on Kalevipoja sängi tüüpi linnus. Praegu ollakse arvamusel, et Sadulamäe linnus oli ehitatud Mäeotsa talu karjamaal asuvast linnusest hiljem ja võimaldas varjajatele paremat kaitset. Kasutusel oli linnus lühemat aega, esimese aastatuhande lõpul ja teise algul. Senini ei ole Sadulamäe linnuseid arheoloogia seisukohalt uuritud. Looduslikult kauni ümbrusega Sadulamäe kasutati sageli rahvapõlvustuste korraldamise paigana.

Ajal, mil Beermann elas Kadrinas, tundis ta muret ja hoolitses, et Neeruti omapärane kena loodus säiliks ka tulevastele põlvvedele. Tema algatusel pöördusid juba 1921. aastal Eesti Rahva Muuseum, Õpetatud Eesti Selts, Eesti Kirjanduse Selts ja Akadeemiline Emakeele Selts riigivanema poole vastava märgukirjaga, mis avaldati ka ajalehes "Postimees" pealkirjaga "Kreutzwaldi rahvapark". (Kirja terviktekst on 2003. aasta Neeruti Seltsi trükises "Lauluisa sünnipaiga lugu".) Rahvaparki rajamise põhjenduses lähtutakse esmajoonelise Kreutzwaldist, tema sünnipaiga lähedusest ja Kalevipoja muistendite levialast, omapärasest pinnavormist, mida kirjas nimetatakse *Neeruti*

Schweitsiks. Rahvapark jäi siiski rajamata. Tänapäeval on Neeruti maastikukaitseala. Rahvuspark rajati 50 aastat hiljem Lahemaale.

Beermann ja Kreutzwald

Ajal kui Kreutzwald suri, oli Beermann 12-aastane koolipoiss, kes võis olla Lauluisa kirjanduslikust loomingust mõndagi kuulnud. Hiljem viis elu Beermann Põhja-Tartumaal ja Virumaal kohtadesse, mis seotud Kreutzwaldi kirjandusliku loominguga ja Kalevipoja muistenditega ning neist sai talle huviala. 1928. aastal pöördus paljude kooliõpikute autor ja kirjandusloolane Mihkel Kampmann (hiljem eestitatult Kampmaa) Beermannit kui eakaaslase poole palvega saada Kreutzwaldi kohta tema sünnikihelkonnast põlvnemise andmeid. Ilmselt vajas Kampmann neid oma kirjanike elulugusid käsitlevas uurimistöös. Vastus, mille ta Beermannilt sai, oli väga põhjalik ja edasist uurimist abistav. (B kirja terviktekst on ilmunud 2003. aastal Neeruti Seltsi trükises "Lauluisa sünnipaiga lugu".) Andmete saamine selliseks kirjaks nõudis kindlasti Beermannilt head uurimistahet ja aega. Paraku ei leia me paljude Kreutzwaldi biograafide hulgas Beermannit nime, kuigi võiks. Kampmann sai sellest kasutada oma raamatus väikese osa, kuid õnneks sattus Beermannit Tartusse kirjandusmuuseumi ja kultuuriajaloolise väärtuse kõrval on üheks näiteks tema tegevuse põhjalikkuse kohta. Mis on eriti tähtis – ilma Beermannit kogutud materjalideta teaks me tänapäeval palju vähem Kreutzwaldi põlvnemise kohta. Kirjandusteadlane professor Gustav Suits, kes samuti on uurinud Kreutzwaldi põlvnemist, kohtus Beermanniga ja kasutas tema kogutud materjali.

Vastuses Kampmannile kirjutab Beermann: *"Arvan aga, et seltskond ehk kultuurkapitali valitsus peaks Dr. Kreutzwaldi sünnitalu ahervarte kohta mälestustahvli püstitama."* Kadrina Põllumeeste Seltsi noorteosakond paigaldaski 1933. aastal sinna puust valmistatud tahvli. 1953. aastal asendati see graniidist mälestussambaga, mille autor kujur Juhan Raudsepp.

Mitmed kohad Virumaal on seotud Kreutzwaldi eluteega: sünnikoht Jõrperes, lapsepõlv Kaarlis, kooliaastad Rakveres, jaamaülemast poja Aleksis'e külastamine Kadrinas. Tema mälestuse jäädvustamiseks otsustati Rakveresse püstitada ausammas, mille komitee aseesimeheks kutsuti Beermann. Ausammas avati 30. mail 1937. Pühitsemiskõne pidas Beermann, kes meenutas: *"Viru pojad ja Viru tütreid on täna Viru lauliku mälestuse jäädvustamiseks selle kauni ausamba püstitanud Rakvere Vallimäe nõlvakul, kus tema olevat töötanud pühendada oma elu rahvale."*

Tervituskirjas ÕES-ile 1938. aastal seltsi asutamise 100-nda aastapäeva puhul kirjeldab Beermann poetiseeritult tausta, mis oli eelnenud Kadrinas Kreuzwaldi loomingule: *"10-aastase poisina leidis Kreuzwald Neeruti mägedes Kalevipoja künnivagudes Kalevipoja lauluhälli. Pärast andis Kreuzwaldile üle tema ristija õpetaja Knüppfer Neeruti vaimude poolt lauldud laulud, millised Knüppfer ise oli üles kirjutanud. Ka oli juba Heinrich Stahl leidnud nende laulude kangelase nime "Kalevipoeg". Nendest rahva sekka laialipillatud huulekildudest liitis Kreuzwald kokku Õ.E.S-i soovil ja toetusel rahva eepose "Kalevipoeg", ja andis välja mitte ainult Seltsile, vaid tervele Eesti rahvale ja kogu maailma ilukirjandusele. See eepos säras kui kalliskivi päikesekiirtes ja äratas vanades ning noortes suurt vaimustust ja elujõudu."*

Tänuäheks hea koostöö eest annetab Beermann ÕES-le oma teose *"Die Koridethi Evangelien"*. Pärast ÕES-i sulgemist 1950 Nõukogude võimu poolt anti see teos üle Tartu ülikooli raamatukogule. Teadaolevalt on see Eesti raamatukogudes olev ainus eksemplar. Aktiivse tegevuse eest õpetatud Eesti Seltsis omistati Beermannile seltsi elu-aegse liikme staatus.

Mitmekülgne pastor

Pastor Beermann võttis innukalt osa Kadrina ja selle ümbruse seltskondlikust tegevusest. Kadrina Hariduse Seltsi liikmena pidas ta rahvale loenguid ja seda mitte ainult usu teemadel vaid ka astronoomiast, filosoofiast, loodusest jm. Värskeid teadmisi andsid talle ÕES-i ettekandeistungid, suhtlemine tippteadlastega ja võõrkeelte tundmine. Sageli ütles ta avalikult välja oma seisukoha ajakirjanduses avaldatud artiklite kohta või kommenteeris neid. Paar näidet.

Pöide linnamäelt leiti 30 auguga ohvrikivi ja selle kohta ilmus lühike artikkel ajalehes "Esmaspäev". Beermann kirjutab toimetusele, mis ka avaldaks: *"Minu arvates ei ole see ohvrikivi vaid vana kalender. 30 auku tähendavad kuupäevi. Tuleks järgi vaadata, kas läheduses leidub 12-augulist kivi, mis on kuude arv. Paari aasta eest leiti Põhja-Saksamaal metsas samasugune 30 auguga kivi ja selle lähedalt teisi kalendri juures tarvitusel olnud kive. Need kivid moodustasid vanaaegse observatooriumi. Võimalik, et ka Saaremaal leitud kivi kuulub sellesse liiki."*

Beermanni looduselähedust, loodusetundmist ja tähelepaneku võimet iseloomustab järgmine tõik. Ajakiri "Loodusvaatleja" avaldab 1937. aastal artikli Alpi mägestikust Eestisse sattunud sügislille (*Colchicum autumnale*) levikust. Hiljem avaldab ajakiri Beermanni

teate, et selle taime kaks isendit on ta leidnud Kadrinas oma heinamaal. Kuulduste kohta, et ta olevat olnud ühe senini teadusele tundmatu taimeliigi esmakirjeldaja, ei ole nende ridade kirjutaja leidnud dokumentaalset tõestust.

Enne Teist Maailmasõda kuulus iga endast lugupidav mees tule- tõrjeühingusse. Erand ei olnud selles suhtes ka pastor Beermann. Vennapoeg kirjeldab oma mälestustes üht seika, mis oleks võinud õnnetult lõppeda. Kihelkonnas kuskil oli tekkinud metsatulekahju. Koos teistega ruttas tuld kustutama ka pastor. Olles tegevuses tule kustutamiseks, ei märganid ta tuule suuna muutust ja teistest kustutajatest liiga palju ette jõudmist. Korraga oli pastor igast küljest leekidega ümbritsetud. Siis märkas keegi, et pastor on kadunud. Olukord oli kriitiline. Ainult paaril väga julgel mehel õnnestus teda tulerõngast välja tuua. Kodus ta sellest ei rääkinud ja kodused said seda teada hiljem teistelt.

Beermann kui kunsti- ja ajaloohuviline oskas hinnata 1922. aastal Kadrina kiriku põhjaliku remondi käigus krohvi alt välja tulnud XVII sajandi, magister Heinrich Stahli ajast, altarivõlvi maalingute väärtust. Maalingul hoiavad kaks ingliti käes lehti eestikeelsete piiblisalmidega, nende vahel on ristil krutsifiks. Beermann laskis leiu restaureerida.

Veel tuleks lisada, et Beermann oli Kaitseliidu Saksi malevkonna auliige, kuulus mitme seltsi ja ühingu juhatusse või liikmeskonda, oli vaadetelt lähedane Isamaaliiduga. Ta oli üks ülimalt eestimeelne ja aktiivne riigikodanik.

Kadrina kogudus tunnustas tema mitmekülgset tegevust kihelkonnas ja annetas Beermannile 1933. aasta detsembris kuldse rinnaristi, mida austatu kandis koos keiser Nikolai II annetanud rinnaristiga.

Beermann lahkub Eestist.

Põhiliselt lahkusid baltisakslaslased Eestist 1939. aasta sügisel. Gustav Beermannil oli ka see võimalus, sest abikaasa Adelheid oli sakslanna. Tol ajal ei tahtnud Gustav oma kodumaalt lahkuda. Pealegi arvas, et juba üle 70-aastase mehena oleks võõrsil elu raske sisse seada.

Saabus aasta 1940 punaste riigipöördega ja Punaarmee massilise sissemarsiga. Algasid Eesti riigijuhtide arreteerimised ja hukkamised. Kujunes olukord, mis oli Beermannile tuttav juba revolutsioonipäevade Venemaalt. See kõik muutis Beermanni varem tehtud otsust. Jaanuaris 1941 lahkus ta Kadrina pastori ametist ja veebruaris lahkus Saksamaale koos õe Elisabethiga, kes oli tal juba abikaasa haiguse ajal majapidajannaks olnud. Abikaasa suri 1939. aasta veeb-

ruaris. Tema neli poega olid varem lahkunud Saksamaale. Ärasõidu eel oli ta öelnud: *"Kahju on Eestist lahkuda, kuid ma ei taha enam läbi elada neid koledusi, mis ma nägin 1917.-1918. aastal revolutsiooni ajal Venemaal."* Pärast Beermanni lahkumist jäi Kadrina kogudusse Arnold Kais, kes seni oli olnud abiõpetaja.

Beermanni uueks elu- ja töökohaks sai Berliin. Saksamaa ja Nõukogude Liidu vahel algas sõda. Hoolimata oma kõrgest vanusest ja linna sagedastest pommitamistest jätkas ta ka seal pastorina. Kord sõja ajal külastas ta vennapoega Christoph Martin Beermanni, kes oli pastor Lõuna Saksamaal Friedrichsprunnis. Nähes vennapoja raamaturiulis raamatut *"Die Koritethi Evangelien"*, palus Gustav selle endale, sest temal kui autoril seda ei olnudki.

Sõja lõpul sõitis vennapoeg Berliini kavatsusega viia onu Gustav ja tädi Else enda juurde Friedrichsprunni, kuna elu Berliinis oli muutunud iga päevaga üha ohtlikumaks. Berliin oli sagedaste pommitamiste tõttu kui üks suur varemeteväli. Raske oli leida tänavat, kus onu ja tädi elasid. Siis nägi vennapoeg varemete keskel üht peaaegu tervet maja, mis osutuski nende eluasemeks. Ta palus, et nad tuleksid elama tema juurde, kuid onu lükkas selle ettepaneku tagasi, olles veendunud, et nendega ei juhtu midagi, sest neid kaitseb Jumal.

Sõja-aasta viimasel kevadel Beermann haigestus. Õde Elisabethil õnnestus vend haiglasse paigutada. 19. aprillil 1945 Gustav suri. Berliin oli sel ajal rindelinn ja kus asub Gustav Beermanni kalm, ei ole senini teada.

Lõpetuseks

Gustav J. Beermann sündis ja kasvas Eesti rahvusliku ärkamise aegses kodus ja sai hariduse Eesti koolides. Aastatel, kui ta töötas võõrsil, ei muutnud ta oma rahvuslikke tõekspidamisi. Kodumaale saabudes hakkas ta pastorina tööle keerulisel ajal. Äsja oli välja kuulutatud iseseisev Eesti Vabariik ja käis Eesti Vabadussõda. Eesti teoloogidel tuli luua vaba Eesti rahvakirik ja asuda senini põhiliselt saksameelsete kirikujuhtide ja pastorite asemele. Sellega saadi hästi hakkama.

Paraku ei kestnud riigi iseseisvus ega kiriku vaba tegevus kuigi kaua. Sunnitud liitumine Nõukogude Liiduga lõpetas iseseisvuse ja paljud teoloogid lahkusid oma elu hoidmiseks Eestist. Selline oli ka Beermanni ja tema järglaste saatus.

Tänapäeval ei ela Eestis inimesi, kelle perekonnanimi on Beermann. Adelheid ja Gustav Beermanni järeltulijate kodumaaks on nüüd Austria, Inglismaa ja Saksamaa. Oma esivanemate sünnimaa Eesti vastu tunnevad nad suurt huvi ja on siin sagedased külalised.

*Adelheid ja Gustav Beermanni perekond.
Ema kõrval istub Elmar, isa kõrval Theodor,
vasakul seisab René, paremal Erik.*

Abikaasa Adelheid

Adelheid Beermann, neiuna Hüsemann (1875-1939), sündis Kaukaasias Tbilisis. Vanemad olid sakslased. Isa oli Tartus lõpetanud ülikooli usuteaduskonna ja töötas Tbilisis pastorina. Adelheid ja Gustav abiellusid 1902. aastal Tbilisis. Varem oli Adelheidi vanem õde Maria abiellunud Gustavi vanema venna Christophiga.

Adelheid oli koduperenaine, kes hoolitses oma abikaasa ja nelja poja eest. Kodus kõneldi saksa keelt, kuid Adelheid oskas ka eesti keelt. Viimastel aastatel oli ta haige ja siis oli partoraadi majapidajannaks Gustavi õde Elisabeth.

Pastoriproual oli ilus koolitatud lauluhäl ja ta esines sageli kirikukontsertidel solistina.

Adelheid suri 1939. aastal. Tema kalm asub Kadrina kalmistul platsil B92.

Lapsed

Nagu öeldud oli Adelheidil ja Gustavil neli poega. Kõik nad sündisid ajal, kui perekond elas Tsarskoe Seloos. Pojad tulid koos vanematega Eestisse.

René (1903-1997) lõpetas Tartu ülikooli õigusteaduskonna. Töötas vandeadvokaadina Tallinnas ja Paides. 1941. aastal asus perekond Saksamaale, kus René töötas kohtunikuna. Oli mobiliseeritud Saksa armeesse. Pärast sõda asus perekond Inglismaale, kus René oli Glasgow ülikoolis vene keele professor. Võõrsil olles avaldas kirjutisi ja tegi konverentsidel ettekandeid Eesti kohta. Oma väärtusliku raamatukogu müügist saadud raha pärandas Tartu Ülikoolile eestikeelse õiguslase kirjanduse väljaandmiseks. Ta abiellus Kalitsast pärit Agnes Käerneriga. Nende lapsed Adalice, Edda ja Edward elavad Inglismaal. Tütred on korduvalt külastanud Eestit ja viibinud ka Kadriinas.

Theodor (1905-1997) õppis Tartu ülikoolis filosoofiat ja usuteadust. Jätkas usuteaduslikke õpinguid Saksamaa ülikoolides. Tegutses pastorina Austrias.

Erik (1907-2004) õppis filosoofiat ja usuteadust Tartu ülikoolis, jätkas õpinguid Saksamaa ülikoolides. Tegutses pastorina Saksamaal ja Austrias. Sõja ajal teenis tõlgina Saksa armee ja oli pärast sõda 11 aastat Nõukogude Liidus sõjavangis. Vabanedes jätkas vaimulikuna Austrias. Pärast Eesti taasiseseisvumist on kahel korral külastanud Eestit ja viibinud ka Kadriinas. Ta suri 13. mail 2004.

Elmar (1912-1951) õppis Tartu ülikoolis matemaatikat ja meditsiini. Lahkus Saksamaale, kus täiendas end meditsiini alal ja töötas arstina.

Pastor Beermanni isa

Gustav Johannes Beermanni isa Gustav Heinrich Beermann (1832-1917) sündis Märjamaa kihelkonnas Vaimõisa külas taluperes. Pärimuse järgi on isapoolsed esivanemad pärit Rootsi krahviperekonnast Bagge av Boo.

Noor terane talupoiss oli ristiema, Vaimõisa mõisapreili Emilie Charlotte von Wilckenin lemmik. Kuna külas sel ajal kooli veel ei olnud, hoolitses ristiema oma ristipoja eest ja aitas tal õppima asuda Tallinna linnakooli, kus Gustav õppis tiseriks ja oli hiljem samas koolis abiõpetaja. Ta sooritas kihelkonnakooli õpetaja eksamid ja asus tööle Põltsamaa kooliõpetajaks. 1863 kutsuti ta Põltsamaa kihelkonnakooli juhatajaks. Koolmeistri ameti kõrval hakkas ta suveti tegelema ehitustööga, mis hiljem sai tema põhitegevusalaks. Sel alal sai ta kuulsaks kirikute ehitajana. Tema ehitatud uued kirikud on Tallinnas Kaarli, Tartus Peetri, Narvas Peetri, Narva-Jõesuus Nikolai kirik. Tulekahjust taastatud või põhjalikult ümber ehitatud on Põltsamaa, Ambla, Põltsamaa, Maarja-Magdaleena ja Tarvastu kirik.

G. H. Beermann tegutses õpetaja ja koolijuhina 32 aastat. Selle aja jooksul oli tal umbes 1500 õpilast. Oli Eesti rahvuslik ärkamisaja

ärkamisaja vaimsus valitses ka Beermanni koolis. Tema kooli õpetajatest ja õpilastest asusid paljud õppima Tartusse ülikooli. K. A. Hermann, M. Jürmann, A. Mohrfeldt-Mäevälja, J. Bergmann olid tegevad eesti soost üliõpilaste organisatsioonidega. Seetõttu on Beermanni aegset Põltsamaa kihelkonnakooli nimetatud Eesti Üliõpilaste Seltsi hälliks. Beermanni pojapoeg C. M. Beermann kirjutab oma mälestustes, et Eesti Üliõpilaste Seltsi (EÜS-i) lipu sini-must-valge värvuse esialgse soovitusena andis G. H. Beermann. Tema arvates võiks sinine sümboliseerida ustavust, must sihikindlust ja valge südamepuhtust.

Mingil määral võib G. H. Beermanni osaks nimetada, et Balti kubermangudes levinud evangeelne luteriusk säilis ajal, kui seda taheti asendada vene apostelliku õigeusuga. Delegatsioon, mis saadeti Vene keisrikotta luteriusku kaitsma, valis endi hulgast "rääkijaks", s t juhiks, Beermanni.

Pärast koolijuhataja ameti mahapanekut oli ta Maarja-Magdaleena kihelkonnas Saare Paabal ja tegeles ainult ehitustöödega. Vanas eas elas G. H. Beermann oma poja juures Peterburi lähedal Strelnas. 1916 saabusid nad tagasi Eestisse. Gustavi kalm kirikutorni meenu-tava hauasambaga asub Järva-Peetri kirikuaias.

Pastor Beermanni ema

Gustav J. Beermanni ema Caroline Juliana Beermann, enne abiellumist Jürgens (1835-1905), sündis Haapsalus kunstikangru perekonnas. Gustav ja Caroline abiellusid 1859. aastal. Esialgu oli Caroline abikaasa koolis tütarlaste käsitöö õpetaja, hiljem oma lapsi kasvatav koduperenaine. Caroline kalm asub Maarja-Magdaleena kalmistul.

Pastor Beermanni õed-vennad

Caroline ja Gustav Beermanni 46 aastat kestnud abielu jooksul sündis neile kaheksa last. Peale oma laste kasvatamisest nadüles, andsid hariduse ning aitasid elujärjele kolm vaeslast.

Emilie Rosalie (1860-1896) õppis pärast kihelkonnakooli Tartus linna kõrgemas tütarlastekoolis. Oli isa koolis käsitööõpetaja. Tema tulihingeline rahvuslus tõi kaasa isegi sekeldusi. Kui isa lahkus koolijuhataja ametist, lahkus koolist ka Emilie ja pidas Tartus pansionaati, mis oli eestimeelsete üliõpilaste ja vilistlaste kohtumise, mitmele ka elupaigaks.

Eesti ajalukku on Emilie nimi jäävustunud kui esimese EÜS-i sini-must-valge lipu õmbleja, kes koos K. A. Hermanniga abikaasa Paulina Hermanniga ja üliõpilase Miina Hermanniga (helilooja M. Härma) valmistasid lipu. Lipp valmis 7. aprillil ja pühitseti 4. juunil 1884 Ote-

pää kiriklas. Sama lipp on käesoleval ajal erihoiul Eesti Rahva Muuseumis.

Emilie abiellus 1995. aastal Sürgavere mõisavalitsega Jaan Lillakuga. Abielu kestis vähem kui aasta. Pärast poja sünnitamist Emilie suri. Tema kalm on Viljandi Riia tänava kalmistul, kus Eesiti lipu 120. aastapäeval taasavatakse hauasammas.

Carl Custav (1866-1882) sai õnnetult surma ajal, kui oli Tallinna Kubermangu Gümnaasiumi õpilane.

Christoph Wilhelm (1864-1939) õppis Tartus ülikoolis 1883-88 usu-teadust. Oli ülikooli päevil EÜS-i lipuhoidja. 4. juunil 1884 viibis vilistlaste ja üliõpilastestega Otepää kiriklas lipu pühitsemisel ja pidas lipu värvuste kohta piduliku kõne.

Vastuolu tõttu baltisakslastest kirikujuhtidega ei saanud Eestis pastorikohta ja teenis abipastorina Tbilisis ja pastorina Peterburi lähedal Strelnas. 1916 naasis Eestisse ja valiti Järva-Peetri koguduse pastoriks, hiljem Järva praostiks. C. W. Beermanni kalm ja tema auks Eesti lipu juubeliaastal rajatud lipuväljak asuvad Järva-Peetri kirikuaias.

Elisabeth Maria (1868-1946) oli ilmselt kooliõpetaja kutsega, kuid ei töötanud sel alal. Pühendas oma elu vendade Christophi ja Gustavi ning õe Emilie laste kasvatamisele. 1941. aastal lahkus koos venna Gustaviga Saksamaale. Tema kalm asub Göttingenis.

Gustav Johannese (1870-1945) elutee on käesolevas kirjatöös leidnud põhjalikumalt käsitamist.

Caroline Aleksandra (1875-1955) abiellus vene armee ohvitseri Michael Irtel von Brenndorffiga, kes tõusis hiljem kindralmajoriks. Aleksandra oli pärast revolutsiooni vangilaagrites, kuid tal õnnestus pääseda Eestisse. Ta töötas siin kooliõpetajana. 1939. aastal asus Saksamaale. Tema kalm asub Göttingenis.

Johannes Immanuel (1878-1958). Lõpetas Tartus ülikooli usu-teaduskonna kandidaadikraadiga. Töötas Peterburis õppejõuna ja Vene keisrikoja ametnikuna. Saabus 1918. aastal Eestisse. Oli Saksa vähemusrahvuse kulturomavalitsuse juhataja. 1930. aastal asus Saksamaale, kus oli pastor ja hiljem Lääne-Preisimaa piiskop. Pärast sõda elas Göttingenis ja on sinna ka maetud.

Magdaleena Juliana (1881-1884) suri kolmeaastasena kopsupõletiku tagajärjel.

Koduloolane Einar Hiob,
Särevere, aprill-mai 2004.

Kaasaegsete mälestuskilde

*

Kadrina kooli V klassis asusin õppima 1926. aasta sügisel. Kuigi usuõpetus ei olnud kohustuslik, olid kõik esmaspäevahommikuti kohal. Legendaarne kirikuõpetaja Gustav Beermann ei olnud eriti laulumees. Siis ta tuli alati meie pingi juurde ja sõnas: *"Tüdrukud, teil on ilusad lauluhääled, alustage laulmist!"* Ta küsis vaid, kas mäletame eelmises tunnis kuulnud, ja jätkas uue osaga. Õpilasi ta eriti ei kontrollinudki, aga kõik said head hinded. Tol ajal oli kõige parem hinne neli.

Linda Harf (1913-2002, õpilasena Korka)

*

Olin Kadrina kirikumõisa naabertalus karjalaps. Nägin sageli kirikuõpetajat põldude vahel jalutamas. Ta puhkas jalgu jõe ääres oleval istepingil. See oli väga ilus koht looduse ilu nautimiseks. 1940. aasta leerilastele, kelle hulka kuulusin, jagas ta leeriõpetust koos noore abiõpetaja Arnold Kaisiga. Kahjuks ei olnud seda võimalik teha tavapärasel leerimajas, sest kirikumõisas paiknev sõjaväeosa oli selle kohandanud endale sööklaks. Kirikumõis ka vabastati neile elupaigaks ning Beermann sai ulualust köstri majas. Leeriõpetust saimegi köstri majas. Pastor Beermann oli tasase häälega, rahulik, soliidne. Kui ta oli langetanud otsuse lahkuda Eestist, korraldati tema majakraami oksjon. Ostsin sealt mälestuseks 4 eset: lahtikäiva tordivormi, ämbri, kandiku ja sinise vaasi.

Erika Strauss (s 1923, leeriõpilasena Linnuste)

*

Pastor Beermanniga oli mul juhus kokku puutuda, kui käisin pastoraadis sünnitunnistust hankimas. Pastor istus suure massiivse kirutuslaua taga ja minu palve peale küsis: *"Kas ta usuõpetust teab?"* Mina vastu: *"Teab küll!"* Pastor: *"Noh, ütleb mulle see neljas käsk!"* Mina mõtlen omaette, et missugune see neljas on kümne seast. Lühikese vaikimise järel ütleb pastor: *"Noh, austab oma isa..."* Mina jätkasin: *"...isa ja ema, et sinu käsi hästi käiks ja sina kaua elaksid maa peal!"* Pastor jäi minu vastusega rahule ja soovis lahkumisel Jumala õnnistust.

Arvo Kruusement (s 1928)

Vasakult: istuvad ema Caroline Juliana, Johannes Immanuel, Elisabeth Maria. Seisavad Caroline Aleksandra, Gustav Johannes (üliõpilane), Emilie Rosalie. Pildistatud arvatavasti 1890-1982 Tartus. Pereisa võis sel ajal olla Tarvastu kirikut ehitamas.

Neeruti Seltsi toimetised A-534, 2004
Tekst ja fotod Einar Hiob
Toimetanud Tiiu Uusküla

MTÜ Neeruti Selts
Viru tn 14 Kadrina 45201
e-post neerutiselts@hotmail.ee
kodulehekülj www.neerutiselts.ee
telefonid 55525314; 55525348

Ostes käesoleva trükise, toetate Neeruti ja selle lähikonna loodushoidu, kultuuriloo jäädvustamist ja Neeruti Seltsi, kes selle nimel on ellu kutsunud.

Kadrina pastoraadimaja, perekond Beermanni eluase aastail 1919-1941.

Kadrina kihelkonnast pärit langenutele mälestuskalju – Gustav Beermanni looming.